Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Dnro K2025-12
26.5.2025

Lausuntopyyntönne: HE 47/2025 vp, kuulemistilaisuus lakivaliokunnassa 27.5.2025
HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI RIKOSLAIN 11 LUVUN MUUTTAMISESTA

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 11 luvun muuttamisesta.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettynä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Yleistä

Suomen Asianajajat kannattaa vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämisen säätämistä rangaistavaksi. Lausuntopalautteen yhteydessä on sinänsä perustellusti esitetty, että ehdotetun uuden kriminalisoinnin tarkoittama menettely olisi jo nykylainsäädännön (rikoslain 11 luku 10 § kiihottaminen kansanryhmää vastaan) puitteissa rangaistavaa. Näkemys saa tukea vallitsevasta oikeuskäytännöstä. Suomen Asianajajat tunnistaa sen, että esitetyssä rangaistussäännöksessä on symbolisen lainsäätämisen piirteitä.

Yllä mainitun vuoksi tällaisten uusien kriminalisointien, jotka eivät varsinaisesti muuta rangaistavan menettelyn alaa, perusteen tulisi olla yhteiskunnallisesti aivan erityinen, jotta siitä olisi kriminaalipoliittisista syistä tarpeellista säätää oma tunnusmerkistönsä. Esimerkkinä tällaisesta voidaan pitää kuluvan vuoden alussa voimaan tullutta naisen sukuelinten silpomista koskevaa sääntelyä.

Edellä todetusta huolimatta on kuitenkin edelleen tulkinnanvaraista, mahtuuko vakavan kansainvälisen rikoksen kieltäminen kaikissa tekomuodoissaan kansanryhmää vastaan kiihottamisen tunnusmerkistöön. Asiasta ei myöskään ole annettu korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja, jotka selkiyttäisivät säännöksen tulkintaa. Lisäksi ongelmana on pidettävä sitä, että kiihottamisrikoksessa mainitut tekotavat ovat rajallisempia kuin puitepäätöksessä edellytetty ”yllyttäminen väkivaltaan”.

Suomen Asianajajat toteaa, että esitetyllä kriminalisoinnilla on yleisesti hyvin vahva oikeudellinen traditio demokraattisissa oikeusvaltioissa ja erityisesti Euroopan unionin valtioiden ytimen muodostamassa arvoyhteisössä. Selkein tapa reagoida komission Suomea vastaan aloittaman rikkomusmenettelyyn on lisätä rikoslakiin vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämisestä oma tunnusmerkistönsä.

Sääntelyvaihtoehdosta

Kriminalisoinnille on olemassa selkeästi kaksi eri sääntelyvaihtoehtoa. Ensimmäinen on sisällyttää tunnusmerkistö nykyisen rikoslain 11 luvun 10 §:ään (kiihottaminen kansanryhmää vastaan) omana momenttinaan. Toinen vaihtoehto on, kuten esityksessä on tehty, säätää kokonaan erillinen vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämistä koskeva rangaistussäännös, jota sovellettaisiin ns. lex specialis-rangaistussäännöksenä.

Suomen Asianajajat on eri yhteyksissä katsonut, että uudet kriminalisoinnit ja voimassa olevien rikostunnusmerkistöjen soveltamisalan laajentaminen tulisi lähtökohtaisesti tehdä rikoslain nykyisen sääntelykehyksen kautta niin, että rikoslakiuudistuksessa toteutettujen selkeiden tunnusmerkistöjen ja yhteismitallisten rangaistusasteikkojen muodostama kokonaisuus säilyisi selkeänä. Toimintatavalla vältetään rikoslain systematiikan hajoaminen ja selkiytetään lainkäyttäjän työtä sekä tehdään rangaistussäännösten soveltamisalasta ennakoitavampia. Samalla vältetään hankalia lainkonkurrenssiin liittyviä tulkintaongelmia.

Edellä lausutusta huolimatta erillistä omaa lex specialis-rangaistussäännöstä puoltavat kuitenkin lukuisat seikat. Kiihottamisrikosta koskevalla rangaistussäännöksellä suojataan sen otsikoinnin mukaisesti pelkästään kansanryhmää, eikä yksittäisiä henkilöitä, minkä vuoksi vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämisen sisällyttämistä kiihottamisrikoksen yhdeksi tekomuodoksi ei voida lakiteknisesti pitää onnistuneena.

Erillistä rangaistussäännöstä puoltaa myös sääntelyn kohteena olevan ilmiön erityinen luonne vihapuheen eräänä moitittavimpana muotona. Vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämiseen liittyy poikkeuksetta pyrkimys riistää sen kohteena olevien henkilöiden ihmisarvo ja järkyttää yhteiskuntarauhaa.

Kriminalisoinnin suhteesta sanavapauteen

Suomen Asianajajat näkee hyvänä, että erityissäännöksen soveltaminen on rajattu vakaviin tekomuotoihin. Vaikka ilmaisu ”oltava omiaan häiritsemään yleistä järjestystä” onkin osittain arvostuksenvarainen, sitä voidaan pitää oikeudellisesti osuvana, ja sen rikosoikeudellinen sisältö on riittävän vakiintunut.

Suomen Asianajajat katsoo, että esitetyssä muodossaan rangaistussäännöksen ei voi katsoa olevan ristiriidassa sananvapautta koskevan perusoikeuden kanssa. Joukkotuhonnan selvästi kiistävien väitteiden julkinen esittäminen ei nauti sananvapauden suojaa. Menettely on katsottava oikeuksien väärinkäyttämiseksi. Rangaistussäännös ei esitetyssä muodossaan myöskään uhkaa tieteellisen tutkimuksen vapautta, eikä asiallista yhteiskunnallista keskustelua.

Muuta

Suomen Asianajajat pitää hyvänä, että rangaistusasteikko on kuulemisvaiheen jälkeen oikaistu vastaamaan rikoslain 11 luvun 10 §:n asteikkoa. Muutoinkin kuulemispalautteen perusteella hallituksen esityksessä tehdyt tarkennukset ovat olleet perusteltuja.

Helsingissä 26. päivänä toukokuuta 2025

SUOMEN ASIANAJAJAT

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI Asianajaja, varatuomari Antti Riihelä, Helsinki